

ERKIN VOHIDOVNING IJOD YO'LI

Atabayeva Go'zal
Abrayeva Sitora Sayfulla qizi

ANNOTATSIYA

Bu maqolada Erkin Vohidovning adabiyotga katta hissasi haqida soʻz boradi Oʻrta Osiyo Davlat universitetini tamomlagan, nazm va nasr sohasida samarali ijod qilgan Erkin Vohidov XXI asr boshlarida oʻzbek sheʼriyatiga katta hissa qoʻshgan.

Kalit soʻzlar: adabiy-ilmiiy tarjimon, gʻayratli publitsist, nasr va nazm shohi, jamoat arbobi, faxriy unvonlar sohibi.

KIRISH

20-asrning ikkinchi yarmida Oʻrta Osiyo davlat universitetining pedagogika fakultetini bir qancha iqtidorli talabalar tugatdi. Ular orasida Ozod kabi oʻzbek adabiyotining koʻzga koʻringan namoyandalari ham bor edi: Ozod Sharafiddinov, Matyoqub Qoʻshjonov, Pirimqul Qodirov, Erkin Vohidov.

Erkin Vohidov 1936 yil 28-dekabrda Fargʻona viloyati Oltiariq tumanida oʻqituvchi oilasida tugʻilgan. Otasi Chuyanboy Vohidov oʻqituvchi boʻlib ishlagan. Chuyanboy Vohidov ikkinchi jahon urushida qatnashib, qaytib kelgandan keyin vafot etgan. Oʻshanda E. Vohidov 9 yoshda edi. Onasi Roziyaxon Vohidova 1 yildan soʻng Toshkentga koʻchib kelganlarida vafot etgan. Yosh E. Vohidov amakisi Karimboy qoʻlida ulgʻaygan. Uning sheʼriyatga qiziqishini uygʻotgan amakisi edi.

MATERIALLAR VA USLUBLAR

Erkin Vohidov 1955 yilda Toshkent Davlat universiteti (hozirgi) filologiya fakultetiga oʻqishga kirgan va 1960 yilda tamomlagan. Turli gazetalar va jurnallarda, xususan, “Yoshlik” jurnali, “Yosh” jurnallarida ishlaydi. “Gvardiya” va “Gʻafur Gʻulom” nashriyotida ham ishlagan. Mustaqillik yillarida Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Xalqaro munosabatlar va aloqalar qoʻmitasi rahbari, Oʻzbekiston Senati aʼzosi lavozimlarida ishlagan. 1961-yilda “Tong nafasi” nomli ilk sheʼriy toʻplami nashrdan chiqdi.

Sheʼriyat yoʻnalishida ham ishlaydi:

"Siz uchun qoʻshiqlarim" (1962)

"Yurak va aql" (1963)

"Mening yulduzim" (1964)

"Kichqiriq" (1965)

“Lirik” (1965)

“Ruhlar isyoni” (1980)

"Quyosh joyi" (1972)

"Daraxtlarning suhbatlari" (1988)

"O'zbekim" (2000)

"Orzular dunyosi" (2010)

"Tanlangan asarlar" (2018)

21-asr boshida kuchli sof ilmiy raqobat vujudga keldi. Ammo bu ijodkorning ijodi kitobxonlar tomonidan birdek baholanib, hatto A.Oripovning "O'zbekiston" she'ri ham E.Vohidovning "O'zbekim" dostoni kabi xalq orasida shuhrat qozondi.

E. Vohidov nafaqat qizg'in shoir va dramaturg, balki jonkuyar publitsist va adabiyotshunos ham bo'lgan, she'riyatda ham samarali ijod qilgan. Uning tarjima sohasidagi faoliyati o'zbek tarjima maktabida alohida o'rin tutadi. Aleksandr Blok, Mixail Svetlov, Muhammad Iqbol, Rasul Hamzatov, Sergey Yesenin asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilgan. Uning tarjima sohasidagi mahorati buyuk nemis shoiri Gyotening "Faust" (1974) tarjimasida yuksak cho'qqisiga chiqdi. Logann Volfgang Gyote o'zining durdona asarini yaratganidan roppa-rosa 200 yil o'tgach, "Faust" o'zbek tilida nashr etildi. Uni o'zbek tiliga E. Vohidov tarjima qilgan. Vohidovga qadar spektakl Cho'lpon, Oybek, Maqsud tomonidan qisman o'zbek tiliga tarjima qilingan. Shayxzoda va boshqa yozuvchilar. Ammo Erkin Vohidov tarjimasida adabiyotshunos olimlar, jumladan, Ibrohim G'ofurov tomonidan baholangan birinchi to'liq o'zbekcha tarjimadir.

MULOHAZA

"Faust" Gyotening eng mashhur asari bo'lib, doktor Faust afsonasining eng mashhur versiyasini o'z ichiga olgan falsafiy dramadir. Gyote umrining 60 yili davomida Faust g'oyasi ustida ishladi. U 1806 yilda yakunlangan. Ikki yil oldin nashr etilgan. Gyote asarning ikkinchi qismini qariganda yozgan.

Biz hamisha turkiy she'rlar yozilganligiga e'tibor qaratishimiz kerak ekan, shuni aytamizki, XV asrda yashagan deyarli barcha shoirlar qasida janrida ijod qilganlar. Ulardan eng mashhurlari Mavlono Sakkakiy, Mavlono Lutfiy, Hofiz Xorazmiy, Haydar Xorazmiy, Shayx Ahmad Taroziy, Mavlono Gadoiydir. Ular 30 dan ortiq she'r yaratdilar. Birgina temuriylarga bag'ishlangan turkiy she'rlar soni 20 dan ortiq. To'qqiztasi Ulug'bek Mirzoga bag'ishlangan, beshtasi Mavlono Sakkakiy, uchtasi Shayx Ahmad Taroziy tomonidan yozilgan.

Temuriylar sulolasi qudratining kuchayishi turk she'riyatida qasida janrining rivojlanishi uchun sharoit yaratib, siyosiy janr sifatida qasida madhiyasi eng yuqori darajaga ko'tarildi. Bu davr turk she'riyatida qasida janri o'zining mumtoz ko'rinishini oldi, qasidada davrning siyosiy, madaniy, ijtimoiy hayoti o'z aksini topdi. Bu davrda yaratilgan turkiy she'rlar orasida XV asr Samarqand, Turkiston tarixi (Sakkakiy she'rlari), Xuroson (Lutfiy, Gadoy, Hofiz Xorazmiy she'rlari), tarixiy voqealar, Shohruh Sulton, Ulug'bek Mirzo, Boysunqur Mirzo, Alovuddavla va boshqalarning she'rlari ancha ko'zga ko'ringan edi.

XVI-XIX asr o‘zbek adabiyotida she‘r janri o‘z davrining ijtimoiy-siyosiy muammolarini ko‘tardi. Mavzu jihatidan qasidalar an‘anasi davom etgan. Bu davrda ham shoirlar o‘zlarining adolatparvarlik, xalqqa zulm qilmaslik kabi insoniy fazilatlarini shohlarga eslatganlar. Xususan, Ogahiy o‘zining mashhur “Ogohnoma” she‘ri bilan Muhammad Rahimxon II ni ogohlikka chorladi .

Yigirmanchi asrning boshlarida tushning vazni pasayib, barmoqqa qaytish kuzatilgan bo‘lsa-da, aruz qasidasi janrida ijod qilish an‘analari mavjud edi. Buning yorqin misollari Erkin ijodida o‘z ifodasini topgan.

Erkinda Vohidovning “Senga baxtdan soliq tilarman” (Baxtli taxt tilayman) she‘rlardan keyin uchta she‘r bor. Bular “O‘zbekim” (Mening o‘zbekim), “Inson” (Odam) va “Qo‘llar” she‘rlaridir. Birinchidan, “O‘zbekim” she‘ri haqida. Ushbu she‘rda o‘tgan asrning 60-yillarida "SSSR - bizning Vatanimiz!" shiori hamma joyda yangrab turgan bir paytda dunyoga keldi. Shoir “O‘zbekim”dek jonli she‘rida dunyoni ko‘rdi. 26 bayt, 52 baytdan iborat bu qasidada o‘zbek xalqi tarixiga oid ma‘lumotlar she‘riy tarzda berilgan, nafaqat berilgan, balki o‘quvchi tarixga qaytib, nafas bilan yashayotgandek bo‘ladi. O‘sha davrda xalqimiz tarixini ilk bor asrlarga bog‘lagan muallif shu maskanda yetishib chiqqan Beruniy, Xorazmiy, Forobiy kabi buyuk zotlarni eslaydi. Quyidagi ehtirosli misralar mana shunday qomusiy allomalarni ilm ahliga bergan bu zaminda hech qanday ofat qolmaganligi, har bir fathchi bu yerni zabt etishga uringanligidan xabar beradi:

Qaysari Rum nayzasidin bag'rida dog' uzra it,
Chingiz -u Botu tig'iga ko'ksi qalqon O'zbekim.

Yuqoridagi baytda “Qasari Rum” deb ta‘riflangan shaxs Iskandar Zulqarnayn bo‘lib, Chingizxon va uning avlodlari Botuxonning yurtimizni zabt etish yo‘lida to‘kkan qonlari tarixiy manbalarda yaqqol ko‘rinib turibdi.

She‘rda bosqinchilarga qarshi mardonavor kurashgan ajdodlarimiz: Muqanna, Sarbadorlar va boshqalar ham tilga olinadi:

Davr zulmiga va lekin
Bir umr bosh egmading,
Sen–Muqanna, Sarbador– sen,
Erksevar qon, O'zbekim.
Zamon zulmi va lekin
Bir umr bosh egmading,
Sen Muqannasa, Sarbador sensan,
Ozodlikni sevuvchi qon, o'zbekim.

Shunday qilib, she‘rda o‘zbek xalqining o‘tmishi, diniy urf-odatlarini, ma‘rifat sohasiga hissa qo‘shgan o‘zbek farzandlari madh etilganini ko‘ramiz: Mirzo Ulug‘bek, Alisher Navoiy, Bobur, Mashrab, Nodira, Furqat, Muqimiy ajdodlarimiz bir lahzada yodga olingan.

Badiiy vositalardan ham unumli foydalangan. Asosan talmeh san'ati yetakchilik qilgan bu she'rda tazod, tashbeh, mubolag'a, iyhom kabi go'zal san'at namunalariga ham duch kelamiz. Chunonchi, she'rning so'nggi misrasida shoir taxallusi haqida ajoyib bir ilhom bor:

Bu qasidam, senga, xalqim,

Oq sut -u tuz hurmati,

Erkin o'g'lingman, qabul et,

O'zbekim, jon O'zbekim.

Bu mening xalqim siz uchun odim,

Oq suti-tuz hurmat,

Ozod o'g'lim, qabul et,

O'zbekim, jon o'zbekim.

Erkin Vohidov turkiy adabiyotda eng keng tarqalgan aruz ehtiyotkorligi bor, masalan, birinchi baytda “ asr ” (asr) so‘zining bo‘g‘inlari qisqa talaffuz qilinadi. Ammo, aruz qoidasiga ko‘ra, so‘z qisqa talaffuz qilinishi kerak. Lekin shoir qasidaning ko‘p qismlarida uzun bo‘g‘in qoidalariga amal qiladi.

Mirzo Bobur – sen, fig'oning

Soldi olam uzra o't

Podshoh Mashrab qoni senda

Urdu tug'yon O'zbekim

Bu baytdagi “podshoh” so‘zi “o” unlisini o‘z ichiga olgan yopiq bo‘g‘in bo‘lgani uchun bir uzun va bir qisqa bo‘g‘indan tashkil topgan juda uzun bo‘g‘indir. Shuning uchun ham “Podshoh Mashrab iborasi Foylotun” turkumiga kiradi. Yuqoridagi ma'lumotlardan ko‘rinib turibdiki, “ O‘zbekim ” she'ri o‘zbek xalqi tomonidan sahnada maqtalgan asardir. Tarixiy shaxslarning nomlari, iqtiboslar, tashbehtar, tushning ohangdor vazni zamonaviy she'riyatda o‘z o‘rnini topgan she'rlar sirasiga kiradi.

“ O‘zbekim ”dan tashqari “Senga baxtdan soliq Tilarman ”(Sizga baxtli taxt tilayman) ikki qasidadan iborat: “ Inson ” (Odam) va “ Qo‘llar ” (Qo‘llar) qasidasi. “Inson” qasidasi boshidan oxirigacha tazod san'atiga asoslanganligi bilan ahamiyatlidir. Tabiat gulini tarannum etuvchi bu qasidada insonning barcha yutuq va kamchiliklari mahorat bilan ochib berilganini ko‘ramiz. Unda insonning gullab-yashnashi va halokati, farovonligi va sayohati, o‘q va timsollar paradokslari poetik tafakkur orqali sintez qilingan. Shoir bu qasidada inson va dunyo, urush va tinchlik kabi abadiyat masalalarini tahlil qilib, har bir jarayonga o‘z nuqtai nazaridan munosabat bildiradi:

Bu yorug‘ dunyo nadur ?

Koshonadur, vayronadur, Senga farqdur ,

Mehmon o'zing, mezbon O'zing.

Bu yorqin dunyo nima?

Hashamatli bino, xarobalar,

Bu siz uchun mehmonxona,

Siz mehmonsiz, siz mezbonsiz.

Har bir inson olamni chin yurakdan idrok qiladi, qalb olamiga ko'ra dunyoni uy yoki xaroba sifatida ko'radi. Ritm va ohang tufayli Faust nemis she'riyatining cho'qqilaridan biri hisoblanadi. "Faust" janri falsafiy tragediya bo'lib, bu yerda Gyote tilga olgan umumiy falsafiy muammolar alohida tarbiyaviy rang oladi.

"Faust" hikoyasini Gyote zamonaviy nemis adabiyotida bir necha bor qo'llagan va uning o'zi buni birinchi marta 5 yoshli bolaligida eski qo'g'irchoq teatrida uchratgan. Biroq, bu afsona tarixiy ildizlarga ega. Doktor Logann Georg Faust sayohatchi tabib, folbin, munajjim va alkimyogar edi. Paracelsus kabi o'z davrining olimlari uni yolg'onchi charlatan deb ta'riflagan va shogirdlari nazarida u ilm va man etilgan yo'llarning qo'rqmas izlovchisi bo'lgan. 1540 yilda Faustning to'satdan va sirli o'limidan so'ng, uning hayoti haqida ko'plab afsonalar kezib yurdi. "Faust" ustida ishlagan 60 yil davomida Gyote hajmi jihatidan Gomer dostoni bilan taqqoslanadigan asar yaratdi. Fojianing dastlabki sahnalarida Faust ilm-fanga bag'ishlangan hayotidan chuqur hafsalasi pir bo'ladi. U haqiqatni bilishdan umidini uzadi va hozir o'z joniga qasd qilish yoqasida, Pasxa qo'ng'iroqlarining jiringlashi uni ushlab turadi. Mefistofel Faustga qora pudel qiyofasida kirib, o'zining haqiqiy qiyofasini oladi va Faust bilan shartnoma tuzadi. Uning o'lmas ruhi evaziga uning har bir orzusi amalga oshadi. Birinchi vasvasa jodugarning oshxonasida sehrli tarzda qayta tiklanganidan so'ng, Faust yosh shaharlik ayol Margaritani sevib qoladi va uni Mefistofel yordamida yo'ldan ozdiradi. Margarita U Faust bilan qochishdan bosh tortdi va o'lishni afzal ko'rdi va fojining birinchi qismi yuqoridan kelgan ovozning so'zlari bilan tugaydi: "U najot topdi!" syujet g'azablangan Omon turli mamlakatlar va sivilizatsiya davrlarini kesib o'tadi. Fojining markaziy timsoli - Uyg'onish davridan yangi davrga o'tish davrida tug'ilgan individualistlarning buyuk "abadiy siymolari" ning oxirgisi Faust. "Faust" hikoyasi Gyotega ta'lim falsafasining asosiy masalalariga yangicha tanqidiy yondashish imkonini beradi.

Din va xudo g'oyasini tanqid qilish tarbiyaviy mafkura nervi ekanligini eslatib o'tamiz. Gyoteda Xudo fojia harakatidan ustundir. "Samoviy muqaddima"ning Rabbiysi hayotning ijobiy boshlanishi, haqiqiy insoniylik ramzidir. Oldingi nasroniy an'analaridan farqli o'laroq, Gyotening Xudosi qo'pol emas va hatto yovuzlik bilan kurashmaydi.

Yer ruhi bilan birinchi marta uchrashish Faustga inson hamma narsaga qodir emasligini, lekin uning atrofidagi dunyoga nisbatan ahamiyatsiz ekanligini ochib beradi. Bugungi kunda "Faust" nemis klassik she'riyatining eng yuqori cho'qqilaridan biri hisoblanadi. Fojia jahonning yetakchi teatrlari repertuariga kiritilgan va ko'p marta suratga olingan.

XULOSA

XXI asr bo'sag'asida ko'plab shoirlar o'rtasida sof ilmiy raqobat vujudga keldi. Bular orasida Erkin Vohidov ilmiy va mohir tarjima sohasida erishgan yutuqlari bilan boshqa shoirlardan ajralib tura oldi. Ko'p yillik mehnati natijasida esa Prezidentimiz tomonidan O'zbekiston Qahramoni unvoni berildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. " Adabiyot " 6- sinf - Toshkent 2019 yil.
2. Tohir Malik - "Umidimiz yulduzlariga" - Toshkent 2019.
3. O'zbek adiblari: Toshkent-1993
- 4.Solijon oqli, Qosimov Barkamol. "CARPENTRY SCHOOLS-APPLIED ART FOUNDATION OF DEVELOPMENT." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.11 (2022): 945-949.
- 5.Qosimova, Nilufar. "5 YOSHGACHA BOLGAN BOLALARNI RASM CHIZISHGA ORGATISH METODIKASI." (2022).
- 6.Qosimova, Nilufar. "IN FINE ARTS AND DRAWING LESSONS" USING CASE STAGE EDUCATIONAL TECHNOLOGY." Scienceweb academic papers collection (2022).
- 7.Nilufar, Kasimova. "IN FINE ARTS AND DRAWING LESSONS" USING CASE STAGE EDUCATIONAL TECHNOLOGY." Open Access Repository 9.11 (2022): 88-92.
- 8.Muhammedovich, Sharabayev Ulug'bek. "Problems of Teaching Drawing at School." International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development 4.1: 35-39.